

nijntje in gedachte

Eleonora Paauwe

Schrijver: Eleonora Paauwe

ISBN: 9789402110746

© Eleonora Paauwe

nijntje in gedachte

**zou het eigenlijk wel leuk zijn
als je alles mocht, dacht nijn
werd je dan niet na een tijdje
een verwend en dik konijn**

“nijntje in luilekkerland”, Dick Bruna, 2005

In het Louvre hangt een schilderij. Niet zomaar een schilderij. Een schilderij met de oudst bekende afbeelding van een tam konijn: ‘Madonna met konijn.’ Titiaan schilderde het in 1530 en liet het kindje Jezus met uitgestrekte hand naar het knaagdier kijken. Jezus was betoverd. Niet door de aanwezigheid van zijn moeder die naast hem is geportretteerd en hem beschermend in haar armen wil nemen, maar door het konijn. Het witte konijn op de voorgrond. Een konijn dat er heerlijk zacht uitziet. Zo zacht dat je met wang en al langs die witte haartjes zou willen strijken zodat je kan voelen wat voor een doezelige sensatie zo’n vacht vlakbij de huid is. Een konijn dat je zo dicht mogelijk bij je zou willen hebben. Aan wie je grootse geheimen kan toevertrouwen en die je het lekkerste hooi ooit voert. Een knuffelkonijn.

Het konijn in het Louvre heeft al sinds 1530 de tijd mensen om zijn pootjes te winden. Om zijn portret uit te laten uitgroeien tot een publiekstrekker met historische status. Toch zal het Titiaanse konijn in 400

jaar niet bereiken wat zijn twintigste-eeuwse soortgenoot teweege bracht binnen luttele jaren na het moment van eerste publicatie. Een golf van vertedering en bewondering die zowel jong als oud beroert. Het elitaire Louvre konijn zal altijd buiten bereik van de massa blijven. Gewaardeerd slechts door een handvol kenners. De werkelijke revolutie in het knaagdierenaangezicht komt van een modern konijn. Een minimalistische versie van het konijnschap. Simpelweg nijntje genoemd. Met een kleine letter.

De eerste afbeelding van nijn is dan wel niet het oudste portret van een konijn ooit, maar haar torenhoge status geniet weer andere vormen van legitimiteit. Zo kan het kleine konijn vertrouwen op een grafisch sterk ontwerp dat in één oogopslag en te midden van vele culturen ter wereld herkend wordt en geniet nijntje een enorme populariteit die haar rechtstreeks in de top vijf van meest geliefde konijnen ter wereld plaatst.

Het verhaal gaat dat nijntje gebaseerd is op zowel de herinnering van haar schepper Dick Bruna aan echte konijnen waarmee hij speelde als kind, als op een speelgoed konijn. Het stoffen speelgoedkonijn waarmee Bruna's zoontje speelde toen het gezin op vakantie was in Egmond aan Zee in 1955. Nijntjes geboortejaar.

In tegenstelling tot haar voorganger uit 1530, was nijntje nooit bedoeld om een waarheidsgetrouwe afbeelding van een konijn voor te stellen. 'Je probeert niet een afbeelding van een konijn te maken,' aldus Bruna, 'dat doet een illustrator.'

In plaats daarvan was Bruna op zoek naar het idee van een konijn. Om tot dat idee te komen is hij lang aan het proberen geweest. 'Je gooit veel weg en dan komt er een moment dat je plotseling iets herkent. De tekening komt gelijk te liggen aan een herinnering.'

Bruna's idee van een konijn is zo goed gelukt dat mensen wereldwijd de rafelige zwarte contouren van twee grote oren en het witte ronde vlak met twee zwarte oogjes en een kruisje als mond, herkennen als een konijntje. Een konijn gereduceerd tot zijn meest simpele vorm. Een soort van pictogram.

Toen zijn voor het eerst gelanceerd werd in de jaren vijftig van de vorige eeuw, vonden mensen het maar niks. Te simpel. Van de primaire kleuren waarmee Dick Bruna vooral werkte, bestond er immers maar een klein aantal. Altijd dat rood, geel en blauw met hier en daar een uitstapje naar groen, was maar saai. De voorstellingen vond men daarbij te minimalistisch. Het gemiddelde kinderboek dat bij de mensen thuis lag was veel ingewikkelder. Veel indrukwekkender qua vormgeving.

Dat mocht zo zijn, maar vrijwel vanaf het begin en zeker vanaf 1963, het jaar van nijntjes grootste visuele verandering, spraken Bruna's afbeeldingen juist kinderen aan. Tenslotte de primaire doelgroep. Het ronde hoofd met de twee oren, het mondje en de twee ogen die hen vrijwel altijd direct aankijken, wekt sympathie op bij kinderen en dankzij de minimalistische uitvoering is er altijd nog genoeg ruimte hun eigen fantasie te gebruiken. Nijntje geniet in wisselende samenstelling door de jaren heen ook de ultieme 'modelmaten' voor een prentboek konijn. Een buiten proportioneel groot hoofd op een klein lichaampje. Net zoals baby's dat hebben. Dit wekt bij zowel kinderen als volwassenen een gevoel van affectie op. Een gevoel dat dit konijntje wel enorm schattig is.

Sinds haar begindagen als worstelend model, is nijntje een eind gekomen. Ze is nu een konijn met superster status, dat bij de groten der aarde kan worden gerekend. Bij Bugs Bunny bijvoorbeeld, hoewel die, laten we eerlijk zijn, eerder een haas lijkt dan een konijn. Een gevalletje van oneerlijke concurrentie.

Nijntje is niet alleen een prentboek figuur, maar ook de hoofdrolspeelster in een musical, de ster van haar eigen tv-show, een veel afgebeeld figuur op gebruiksvoorwerpen en decoraties, een inspiratie voor (mode)ontwerpers en nu zelfs de ster in haar eigen bioscoopfilm.

Dit alles heeft van haar een miljonairskonijn gemaakt. Door de Britse krant The Telegraph werd haar merkwaarde in 2008 geschat op 170 miljoen euro. Zestig procent van de omzet van het bedrijf Mercis dat nijntjes belangen en die van andere Dick Bruna creaties behartigt, komt uit het konijntje voort. Het gaat goed met nijn. In de woorden van Mercis directrice Marja Kerkhof, was nijntje 56 jaar geleden een 'mager en spits konijntje', maar is ze tegenwoordig 'lekker rond.'

Als een konijn bijna wereldwijd zo succesvol is en ook zo rijk, ligt het in de lijn der verwachting dat er veel over haar geschreven is. Dat haar acties het onderwerp van gesprek vormen. Haar uitspraken vele malen onder de loep zijn genomen. Men verwacht dat wereldleiders aan haar poten liggen om advies te winnen over hoe het beste de droogte in de Hoorn van Afrika aan te pakken of de politieke situatie in het Midden-Oosten. In de stijl van andere mediagrootheden als George Clooney of Angelina Jolie.

Dat is echter niet het geval. Het is angstvallig stil rondom het konijn. Weinig uitgevers publiceren iets over haar. Zou dit uit angst zijn het lijdend voorwerp te worden van één van haar beruchte rechtszaken? Nijntje heeft immers vooral de laatste jaren verschillende bedrijven voor het gerecht gedaagd die dachten met haar imago te kunnen spelen. Maar zelfs

over de koningin wordt geschreven en die vormt een veel gevoeliger onderwerp dan een konijntje van nederige afkomst. Of zou het soms zijn omdat mensen denken dat nijn een beetje een leeghoofd is dat niks heeft te melden? Dat nijntje een standaard modelkonijn is dat zodra er ook maar iets op tafel komt wat met politiek of filosofie te maken heeft, het veld moet ruimen. Plaats maken voor haar meerderen.

In dit boekje hoop ik aan te tonen dat dit niet het geval is en dat nijn best het een en ander te zeggen heeft. Misschien niet over de verschillende crises die deze wereld plagen, maar toch wel over enkele basisonderwerpen van het leven. Over de dood bijvoorbeeld en over vriendschap. Maar ook over meer luchtige onderwerpen als hoe het beste je huis in te richten en te kamperen op een manier die het minst ongemakkelijk is.

Wie dacht dat één van de meest afgebeelde konijnen ter wereld alleen maar een mooi gezichtje was, heeft het mis. Over nijn is nagedacht. Nijn denkt na. Nijntje in gedachte.

nijntje en de bron van eeuwige jeugd

**en moeder pluis en vader pluis
die riepen: leve nijn
en nijntje zei: dank jullie wel
het wordt vandaag vast fijn**

“het feest van nijntje”, Dick Bruna, 1970

In ‘het feest van nijntje’ viert nijn haar verjaardag, de vijftiende alweer. Net zoals ieder konijn, wordt ook nijntje ieder jaar ouder. In het jaar 2000 zelfs 45 jaar oud. Een gelegenheid die wereldwijd wordt gevierd door het konijntje verjaardagskaarten te sturen; 37865 kaarten uit meer dan tachtig landen. Het is een record waarmee nijn het Guinness Book of Records haalt. Toch ziet het konijntje er dan, zoals nu, precies zo uit als was ze geen dag ouder dan een grote kleuter. Waar andere vrouwen iedere dag druk in de weer zijn met crèmes en leeftijdvertragende pilletjes, komt het nijntje gewoon aanwaaien. Ze is en blijft strak en egaal van kleur.

Nijn heeft in de loop der jaren wel wat veranderingen ondergaan. Bij haar geboorte in 1955 ziet ze er uit als een konijnenpopje, knuffelig met van die hele ronde naar opzij staande oren. Haar blik is een beetje beduusd en gericht naar iets dat zich naast de lezer bevindt. Ze lijkt verlegen. Als iemand die opeens ergens naartoe werd gepropelleerd en zich nog

bewust moet worden van haar omgeving. De armpjes zijn beschermend om haar bovenlijfje gevouwen.

Pas acht jaar later, in 1963, zou geestelijk vader Dick zich over haar uiterlijk ontfermen om er de nijn van te maken waarmee we nu bekend zijn. Hij zorgt ervoor dat nijn een *remake* krijgt en dat de eerste twee boekjes 'nijntje' en 'nijntje in de dierentuin' uit 1955 worden heruitgegeven. Met de nieuwe nijn. Haar toch al buiten proportionele hoofd heeft daar een meloenvormige gedaante gekregen, zodat het hoofd groter is dan haar lijf. Dit versterkt de indruk dat ze nog maar een baby is en zorgt voor een extra schattigheidsfactor waarmee ook menselijke baby's biologisch gezien spelen. Als hulpeloze baby hangen je overlevingskansen immers af van hoe lief volwassen mensen je vinden. Dat ziet het mechanisme van de evolutie ook wel in. Een bolle toet helpt dan.

Haar houding, armen, benen, oren, alles wordt strakker, trotser en meer zelfbewust dan in haar geboorteboekje. De oogjes die eerst nog laag in het gezicht stonden en opzij gericht waren, kijken de lezer nu eigenwijs recht aan. De eivormige pupillen staan duidelijk hoger. Doordat ze je recht aankijkt, lijkt nijn om aandacht te vragen. Aandacht en sympathie. Nijns blik vangt die van de lezer en trekt deze als het ware het verhaal in. Het konijntje met de babyeigenschappen neemt de lezer mee op allerlei kleuteravonturen zoals voor het eerst naar de

dierentuin of naar zee. Dat doet ze met haar konijnenoren parmantig omhoog, verder uit elkaar verwijderd dan eerst.

De uiterlijke veranderingen die na 1963 nog plaatsvinden bij nijn zijn lang niet zo ingrijpend als die eerste facelift. In de jaren zeventig wordt haar hoofd iets ronder en wat kleiner ten opzichte van haar lijf, wat haar ietsje ouder doet lijken. Ook worden de oren minder lang en lijkt het kruisje van haar mond wat kordater. Allemaal tekenen, hoe minimaal ook, dat nijn niet meer hetzelfde naïeve konijn is.

Daarentegen is er de laatste jaren, duidelijk te zien in ‘nijntje danst’ uit 2002, een bollere nijn opgestaan, wat plomper van lichaam en wat ronder van hoofd. Haar hoofd staat nu veel meer in verhouding met haar lichaam dan in de jaren zestig, maar haar lichaampje is ook ronder van vorm geworden. Normaal gesproken is dit laatste een typisch kenmerk van prille jeugd. Babyvet. Zou nijntje te kampen hebben met een *midlife* crisis? Zou ze bang zijn dat mensen haar niet meer zo schattig vinden als voorheen en voelt ze dat ze haar toevlucht moet zoeken tot mollige maatregelen?

Een ovaalvormig hoofd was nooit een optie geweest voor nijntje. Dat hebben alleen gemene vrouwen in de boeken van Dick Bruna, zoals de koningin uit het door Bruna getekende sprookje Sneeuwwitje. Maar zo rond is het andere uiterste. Het geeft nijns hoofd een

naïeve en jonge uitstraling. Zo'n rond hoofd vertedert misschien nog wel meer dan het enorme meloenhoofd uit de jaren zestig.

Als een kunstenaar iemand tekent of schildert zijn de mogelijkheden legio om de natuur hier en daar een handje te helpen. Om dubbele plooien simpelweg niet af te beelden en rimpels te vergeten. Zo zijn vele beroemde adellijke hoofden uit voorgaande eeuwen mooier aan het doek toevertrouwd dan ze eigenlijk waren. Tegenwoordig kan dat ook met fotografie. Waar licht te pijnlijk schijnt en gebreken zichtbaar worden, kan het computerprogramma Photoshop de helpende hand bieden. Een toucheerpuntje hier en daar en het probleem is verholpen.

Eén van de kunstenaars die in zijn grafisch werk al photoshopte voordat het fenomeen überhaupt bestond, was Andy Warhol. Zijn portrettenreeksen in zeefdruk stonden er om bekend dat het twee voor de prijs van één was. Men kreeg een portret en eigenlijk gratis erbij een facelift. Bijna per definitie zag iedereen er op een Warhol portret jonger uit dan de persoon in werkelijkheid was. Een maagdelijke Marilyn Monroe lacht de kijker vriendelijk toe, een Mick Jagger zo jong dat hij nog lijkt te moeten leren zingen blijkt vanuit het doek de ruimte in. Zelfs koningin Beatrix ziet er, wanneer door Warhol geportretteerd in de jaren tachtig, uit als een jonge godin. Hoewel Warhol vaak pretendeerde het erg te vinden dat mensen amper na een portret besteld te hebben, al vroegen of hun

rimpels weggehaald konden worden of hun dubbele kin gereduceerd naar één simpel exemplaar, zag ook hij weinig aantrekkelijks in oudere mensen. Die zouden het vooral moeten hebben van 'gedimd licht' en 'trucage.'

Andy Warhol en Dick Bruna hebben verschillende dingen gemeen. Beiden komen oorspronkelijk uit een commerciële wereld; Andy Warhol als illustrator van mode en Dick Bruna als ontwerper van boekomslagen voor de uitgeverij van zijn vader. Beiden hebben, in het geval van Warhol vooral in het begin van zijn carrière, meticuleus handwerk verricht om iets te creëren wat voor de leek simpele reproductie is. Het lijkt iedere keer dezelfde afbeelding. Maar er vinden wel degelijk veranderingen plaats. De kleine verschillen in hun reeks afbeeldingen verraden de losse hand.

Beide kunstenaars hebben lang portretten gemaakt, soms vele portretten van dezelfde figuur. Ook hier ligt de reproductie op de loer. Dezelfde persoon, hetzelfde wezen, iedere keer een tikkeltje anders. De bron van de eeuwige jeugd hebben ze via hun werk gevonden; die ligt in de afbeelding. Het origineel wordt ouder en ouder, terwijl de afdruk, alle kopieën ervan, nog steeds fris en fruitig oogt. Het is als moeder natuur die DNA kopieert om zo het verouderingsproces te slim af te zijn. Met het verschil dat het origineel in veel gevallen nog bestaat. De

oervorm als basis van alle volgende baksels is soms gewoon nog onder ons. Onbruikbaar. Te erg verroest.

Mensen die heel jong succesvol zijn, zouden ook jong gesampled moeten worden. Gewoon zo een monstertje genomen. Een afname op het hoogtepunt. Voordat het te laat is en men de eenentwintig jaar bereikt. Het jaar waarna het lichamelijke verval zich inzet en er nog maar één weg in zicht is; die naar beneden. Nijntje is een kindster en als we die aan een nader onderzoek onderwerpen leren we dat het typische van een kindster nou juist is dat het een kind betreft. Als een kindster geen kind meer is, verliest het meestal de ster ook snel daarna. Het loopt niet goed af met mensen die al jong het succes proeven. Ze zijn opgebrand voordat andere mensen nog maar hun kaars hebben aangestoken. Wie kan zich herinneren wat er met dat jongetje uit Home Alone is gebeurd? En wat was er aan de hand met kindster bij uitstek Shirley Temple, toen ze op twintigjarige leeftijd enkele films probeerde te maken? Producties die Temple biograaf Robert Windeler karakteriseerde als 'goedkope B-films' waarin zij ook nog eens geen indruk maakte. Had ze haar acteertalent al uitgeput? Was de koek simpelweg op? Twee jaar later ging Temple met pensioen.

Zelfs in legendes komen kindsterren er niet goed vanaf. Zo zou in de achttiende eeuw ene Christian Friedrich Heinecken hebben geleefd in Duitsland. Een waar wonderkind. Binnen enkele uren na zijn